

Sosiaali- ja terveysvaliokunta

Asia: HE 8/2024 vp Hallituksen esitys eduskunnalle aikuiskoulutustuen, ammattitutkintostipendin ja vuorotteluvapaan lakkauttamista koskevaksi lainsäädännöksi

Kuntoutuksen toimialayhdistyksen lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle aikuiskoulutustuen, ammattitutkintostipendin ja vuorotteluvapaan lakkauttamista koskevaksi lainsäädännöksi

Kuntoutuksen toimialayhdistys (KTAY) kiittää mahdollisuudesta lausua asiasta. Lausunnossa otetaan kantaa aikuiskoulutustuen lakkauttamisesta koskevaan kokonaisuuteen. Esityksen tavoitteena on vähentää julkisia menoja ja lisätä työllisyyttä. Aikuiskoulutustuen lakkauttamisen arvioidaan vähentävän julkisia menoja noin 175 miljoonalla eurolla vuodessa ja lisäävän työllisyyttä noin 10 000 työllisellä vuodessa. Aikuiskoulutustuen lakkauttaminen siirtäisi vastuuta opintojen aikaisesta toimeentulosta opiskelijalle itselleen.

Yhteiskunnan ja ihmisten toimintaympäristöjen muuttuessa, tulee myös palvelujärjestelmän ja sen sisältöjen muuttua siten, että ne tukevat parhaalla mahdollisella tavalla suomalaisten hyvinvointia ja yhteiskunnan toimintaa. Haettaessa ratkaisuja sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmää ja laajemmin kansantaloutta kuormittaviin tekijöihin ja ilmiöihin, nousee monessa kohdin esille toiminta- ja työkykyinen kansalainen. Tehtäessä tarkastelua toiminnallisten ja taloudellisten tavoitteiden näkökulmasta tai esimerkiksi useiden hallitusohjelmaan kirjattujen, sote-palveluja koskevien tavoitteiden näkökulmasta, palaudutaan tällöinkin lopulta toiminta- ja työkykyisiin kansalaisiin.

Kuntoutustoimialan näkökulmasta huomioitavaa

Kuntoutus on moniammatillista. Asiakkaan laadukas ja vaikuttava kuntoutus edellyttää monessa tapauksessa moniammatillista yhteistyötä. Asiakkaan elämäntilanteen ymmärtäminen ja kuntoutustarpeen tunnistaminen vaativat usean eri ammattilaisen osaamista. Moniammatillisena yhteistyönä syntyy asiakkaan kannalta optimaalinen hoito- ja kuntoutuskokonaisuus, jolla voidaan tukea asiakkaan toiminta- ja työkykyä sekä elämänlaatua.

Moniammatilliseen työryhmään kuuluu yleensä vähintäänkin terapeutti (esim. fysioterapeutti ja/tai toimintaterapeutti) ja lääkäri. Lisäksi asiantuntijaverkostoon kuuluu asiakkaan tarpeista ja annettavasta palvelusta riippuen esimerkiksi sosiaalityöntekijä, sairaanhoitaja, omahoitaja ja/tai psykoterapeutti.

Palvelujen järjestäjät ja moniammatillisuus. Asiakkaiden tarpeiden lisäksi palvelujen järjestäjät asettavat palveluntuottajien henkilöstölle mm. koulutus- ja työkokemusvaatimuksia. Osallistuminen kilpailutuksiin edellyttää palveluntuottajilta tiettyjen henkilöstö- ja osaamisresurssien olemassaolon todentamista. Osaava järjestäjä ymmärtää vaatimuksia, joilla eri asiakasryhmien työ- ja toimintakykyä on mahdollista ylläpitää ja/tai palauttaa. Aikuiskoulutustuki on mahdollistanut työntekijöille kouluttautumisen uuteen ammattiin joko terveydellisin perustein tai vastattaessa kuntoutuspalvelujen järjestäjätahon palvelukuvausten mukaisiin pätevyysvaatimuksiin.

Osaavan työvoiman saatavuus ja joustava työvoiman hyödyntäminen. Palveluntuottajien haasteet rekrytoida tarvittavia ammattihenkilöitä ovat kasvaneet viime vuosien aikana tasaisesti. Aikuiskoulutustuki on mahdollistanut työntekijöille kouluttautumisen uuteen terveysalan ammattiin terveydellisin perustein. Toisaalta kun sairaanhoitaja kouluttautuu työn ohessa toimintaterapeutiksi, on hän jatkossa käytettävissä useammassa roolissa eri moniammatillisessa tiimissä. Yhdessä tiimissä hänellä on sairaanhoitajan rooli ja toisessa toimintaterapeutin. Henkilö pystyy tietysti myös hyödyntämään monipuolista osaamistaan molemmissa tiimeissä asiakkaan hyväksi. Henkilöstön käytettävyyttä paraneekin, mikä on työntekijän, työnantajan ja ennen muuta asiakkaan etu.

Kehittyvä kuntoutus. Toimialalla tapahtuvat lainsäädäntömuutokset sekä ylipäänsä kehitys (mm. digitalisaatio ja tiedonhallinta, uudet hoitomuodot ja teknologiat, jne.) edellyttävät täydennys- ja lisäkoulutuksia. Myös tieto ja osaaminen lisääntyvät tutkimusten ja empirian myötä. Jo hyvän aikaa on esimerkiksi ymmärretty se, että monessa tapauksessa asiakkaan kannalta parasta tulosta ei saada aikaan siten, että hoito ja kuntoutus ovat erillisiä, toisiaan kronologisesti seuraavia tapahtumia. Parhaita tuloksia saadaan, kun vaikkapa takaisin työhön kuntouttaminen aloitetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa muiden tarpeenmukaisten hoitojen rinnalla.

Vahvasti säännellyn toimialan vaatimukset. Kyse on vahvasti säännellystä toimialasta. Työs-kentely edellyttää tutkintojen suorittamista ja kelpoisuus- ja pätevyyssehtojen tulee olla kun-nossa. Pätevöityminen tapahtuu pääosin muodollisen koulutuksen kautta. Terveysalan yksi ominaispiirre on kouluttautuminen alan sisällä. Alalle tullaan esimerkiksi perustutkinnon kautta ja joidenkin työvuosien jälkeen omaa osaamista halutaan kehittää ja/tai hakea uutta suuntaa toimialan sisällä. Esimerkiksi lähihoitaja kouluttautuu sairaanhoitajaksi, fysiotera-peutiksi tai toimintaterapeutiksi. Yhtä lailla sairaanhoitajat vahvistavat ja monipuolistavat omaa osaamistaan työ- ja toimintakyvyn kokonaisuuksilla vastatakseen eri asiakasryhmien hoidon tarpeisiin. Kuntoutuksen ohjaaja, joka on toimintakyvyn ja kuntoutustarpeen arvioi-nin, kuntoutuksen suunnittelun, ohjauksen ja koordinoinnin asiantuntija, on hyvä esimerkki tutkinnosta, missä on painotetusti aikuisopiskelijoita.

Aikuiskoulutustuen lakkauttaminen esitetyllä tavalla ja aikataulussa ei ole kannatettavaa

Lakkauttamisella esitetyllä tavalla ja aikataulussa tulisi olemaan negatiivisia vaikutuksia sosi-aali- ja terveysalalle ja näin ollen myös kuntoutustoimialalle. Tarvitsemme myös jatkossa toi-mivat edellytykset muunto-, jatko- ja täydennyskoulutukselle. Toteutettavilla toimenpiteillä ei

tule heikentää työssäkäyvän väestön mahdollisuutta oppimiseen ja osaamisen kehittämiseen. Sote-alalla on käynnissä ison kokoluokan muutosprosessi ja tarve tehdä asioita uusilla tavoilla on huomatta. Osaamisvaatimukset kasvavat ja monipuolistuvat. Toimialalla tarvitaan riittävän monipuoliset ja joustavat kouluttautumismahdollisuudet. Aikuiskoulutustukea ei tule lakkauttaa ennen kuin on valmisteltu toimivia vaihtoehtoja tukea kouluttautumista.

Lausuttavana olevassa esityksessä aikuiskoulutustuelle korvaavaksi järjestelmäksi jatkuvan oppimisen tukemiseksi on esitetty lähinnä opintotukea. Opintotukea ei kuitenkaan ole suunniteltu aikuisena opiskelevien elämäntilanteisiin, joissa korostuvat erilaiset vastuut esimerkiksi perheen toimeentulosta.

Jos katsotaan, että työkyvyn heikentymisen tilanteissa henkilön ensisijainen kouluttautumisväylä on ammatillinen kuntoutus joko Kansaneläkelaitoksen tai työeläkelaitoksen järjestämänä, niin näiden järjestäjätahojen riittävä rahoitus tulee varmistaa. Etenkin Kansaneläkelaitoksen järjestämiin ammatillisen kuntoutuksen palveluihin (ammatillinen kuntoutusselvitys, työllistymistä edistävä ammatillinen kuntoutus, ammatillinen Taito-kuntoutus, koulutuskokeilu, koulutus, työelämässä olevien Kiila-kuntoutus, apuvälineet ja elinkeinotuki) tulee varmistaa sellaiset resurssit (palveluiden, hallinnoinnin ja kuntoutuksen aikaisen toimeentulon rahoitus), että palvelujen saatavuus on sujuvaa ja turvattua.

Sosiaali- ja terveysministeriön syksyllä 2023 asettama työryhmä selvittää keinoja edistää työuran aikaista jatkuvaa oppimista. Työryhmän toimeksianto kestää keväälle 2024. Jatkovaa oppimisen kannusteista ja tuista tulee olla selkeät linjaukset ennen aikuiskoulutustuen lakkauttamista. Yhtenä vaihtoehtona lakkauttamisen sijaan on kehittää nykymuotoista aikuiskoulutustukea siten, että selkeimmät ongelmakohdat ja puutteet saadaan ratkaistua.

Ystävällisesti,

Jarno Talvitie
asiantuntija